

Доценко Інна Олексіївна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету

Перспективні напрями розвитку загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у контексті охоплення населення захистом та розміром фінансових ресурсів є найважливішою складовою трирівневої системи соціального захисту в Україні. Функціонуючи на принципах обов'язковості страхування, солідарності та субсидування воно дає змогу попередити соціальні ризики, а у разі їх настання, мінімізувати втрати від них.

Складна демографічна та економічна криза в Україні генерує потужний дефіцит фінансових ресурсів для виконання функцій, що стоять перед системою загальнообов'язкового державного соціального страхування, насамперед, у частині пенсійного страхування. Оскільки подальше зменшення кількості пенсіонерів шляхом підняття пенсійного віку обмежене максимум 65 роками, а кардинальне збільшення чисельності працездатного населення, з об'єктивних причин, неможливе, то, на думку автора, основні напрями щодо реформування даного рівня слід зосередити у таких площинах: збільшення рівня надходжень через поступову детінізацію економіки; запровадження накопичувального рівня пенсійного страхування; ліквідація фінансування за рахунок коштів загальнодержавних фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування невластивих їм соціальних виплат; підвищення ефективності функціонування загальнодержавних фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, у тому числі за рахунок їх об'єднання та оптимізації адміністративних витрат.

Запровадження накопичувального пенсійного страхування сприятиме не лише розвантаженню солідарної системи та державних фінансів, а й поліпшить соціальний захист населення у майбутньому через збільшення кількості джерел фінансування соціальних виплат і, одночасно, слугуватиме джерелом інвестиційних ресурсів в економіку країни.

Ефективність результатів того чи іншого напрямку реформування пенсійної системи слід визначати з огляду на дотримання основних параметрів:

- адекватності розмірів пенсій (з одного боку, розмір пенсії повинен бути достатнім для забезпечення базових потреб пенсіонерів, а, з іншого боку, забезпечувати відповідне співвідношення між доходами, які особа отримувала до виходу на пенсію та доходами після завершення своєї трудової діяльності);

- зменшення фінансового навантаження (слід створювати прийнятне навантаження на платників страхових внесків з метою недопущення посилення тінізації доходів населення);

- забезпечення довготривалої фінансової стабільності (передбачає виконання пенсійною системою своїх функцій у межах власних джерел фінансування без залучення державних або інших коштів);

- забезпечення стійкості до змін соціально-економічних чинників (передбачає можливість сформованої системи гнучко адаптуватися до економічних, соціальних, політичних чи демографічних змін з врахуванням незмінності забезпечення основних параметрів системи).

Аналіз зарубіжного досвіду проведених реформ за даними параметрами не дають можливості однозначно визначити найбільш прийнятну модель реформування пенсійної системи для України. Це відбувається внаслідок того, що на неї мають вплив велика кількість різноманітних факторів, що є особливими для певної країни або її соціально-економічного устрою. Однак, можливо стверджувати, що найбільш стійкою до зовнішніх чинників та такою, що забезпечує прийнятний рівень виплат є система пенсійного страхування, що поєднує у собі розподільчі та накопичувальні елементи. Зокрема, Міжнародна асоціація соціального страхування, яка вивчала досвід проведення пенсійних реформ рекомендує країнам використовувати саме змішані пенсійні системи [1].

В Україні необхідність запровадження накопичувальної державної пенсійної системи є нагальною потребою з огляду на демографічне становище та постійний дефіцит коштів у Пенсійному фонді України. За умови незмінності існуючої солідарної системи у короткостроковому періоді буде спостерігатися подальше скорочення власних доходів пенсійної системи, а з ними і зменшення розміру пенсій, що призведе до падіння і так низького коефіцієнту заміщення.

Запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи у середньо- та довгостроковій перспективі дасть змогу поступово розвантажити солідарну систему (а з нею і державні фінанси) та збільшити коефіцієнт заміщення пенсії шляхом її фінансування з декількох джерел.

Разом з тим, запровадження другого рівня пенсійної системи повинно відбуватися з врахуванням тих соціальних та економічних ризиків, які притаманні накопичувальній системі.

По-перше, слід врахувати той факт, що протягом запровадження другого рівня пенсійної системи в Україні буде спостерігатися «ефект подвійного навантаження». При переході від солідарної (розподільчої) системи до накопичувальної буде відбуватися зростання витрат з огляду на те, що за рахунок сплачених страхових внесків потрібно фінансувати пенсії нинішньому поколінню пенсіонерів та формувати пенсійні накопичення працюючим.

По-друге, для популяризації другого рівня пенсійного страхування та забезпечення пенсійних виплат з адекватним коефіцієнтом заміщення слід брати до уваги, що при низьких темпах росту ВВП та негативній економічній динаміці, ефективність накопичувальної системи може бути нижчою ніж у солідарній, що прямо може позначатися на розмірі пенсійних виплат майбутнім одержувачам пенсій з другого рівня пенсійної системи.

Рівень пенсійних виплат буде залежати, насамперед, від рівня дохідності інвестування накопиченого пенсійного капіталу та адміністративних витрат компаній по управлінню активами (а також витрат на адміністрування та збереження коштів). При переході до другого накопичувального рівня важливо визначитися з видом інституційного інвестора, який буде займатися управлінням (інвестуванням) пенсійних активів.

Отже, при запровадженні другого накопичувального рівня пенсійної системи слід зробити вибір на змішаній формі. Тобто, дозволити здійснювати пенсійні внески в рамках другого рівня за вибором платника як у державні так і недержавні пенсійні фонди. Це дозволить поєднати позитивні сторони різних форм інституційних інвесторів та мінімізувати їхні ризики. При цьому, надзвичайно важливим, буде врахування зарубіжного досвіду управління їх інвестиційною діяльністю.

Література

1. Dynamic Social Security for the Americas Social Cohesion and Institutional Diversity. International Social Security Association. Geneva, 2010.
2. Мальований М. І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія / М. І. Мальований. – Умань: СПД Сочінський, 2016. – 496 с.

